САҤА ОЛОХ

ЧУРАПЧЫ УЛУУҺУН ХАҺЫАТА.

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЬЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР.

№ 104 (8057) ✦ 1996 сыл балаҕан ыйын 5 күнэ, Чэппиэр. ✦ Сыаната—1084 солкуобай.

СИР ТУҺУНАН ЫЙААХ

Саха Республикатын Президенэ М. Е. Николаев бу дьыл муус устар 22 күнүнээҕи 1370 №-дээх Ыйааҕынан республика гражданнарыгар бас билиигэ сири сыһыарыы үлэтэ саҕаланна.

Ыйаах сиргэ чааһынай бас билиини толору кээмэйинэн киллэриини көрбөтөр даҕаны, бу Ыйаах балаһыанньатын быһыытынан, сири бас билиигэ ылбыттарга, ол учаастактарга үйэ-саас тухары сыһыарыллар. Онон Ыйаах республика гражданнарын бырааптарын уонна көҥүллэрин ордук толору хааччыйар кыаҕы биэрэринэн суолтата сүҥкэн улахан, ону тэҥэ РФ Президенин 1996 сыл кулун тутар 7 күнүнээҕи 337 №-дээх «Гражданнар сиргэ конституционнай бырааптарын туһунан» Ыйааҕын балаһыанньаларын олоххо киллэриини мэктиэлиир.

Итинэн Ыйаах быһыытынан сири бас билиигэ сыһыарыллаллар: уһаайба, дааччa, сайылык, гараж уонна гражданнар кэтэх комо хаһаайыстыбаларын салайарыгар бэриллэр сир учаастактара. Бу ааттаммыт сир учаастактара Саха Республикатын гражданнарыгар биир төгүллээн босхо бэриллэллэр. Ол эбэтэр 1992 сыл ахсынньы ый 21 күнүттэн ыла бастайааннай пропискалаах уонна төрүт олохтоох гражданнарга.

Бас билиигэ бэриллэр сир учаастактарын чопчу нуорматын улуус бигэргэппит нуорматын иһинэн хааччахтаан, нэһилиэктэр дьаһалталара олохтуллар. Маныаха сири сыһыарыыга ордук быраабынан билиини сири туһаныыга сибидиэтэлистибэлээх дьон буолаллар. Гражданнар тус бэйэлэрин сайабылыанньаларыгар олоҕуран, бас билии быраабын сибидиэтэлистибэтэ хаһаайыстыба баһылыгын аатыгар толоруллар уонна бэриллэр. Сибидиэтэлистибэлэр уһаайба, ходуһа, сайылык учаастактарыгар тус туһунан оҥоһуллаллар.

Сири бас билээччилэр, кинилэргэ бэриллибит сирдэрин булгуччу туһааннаах аналынан хаһаайыстыбаттаахтар, туһаныахтаахтар. Ону тэҥэ сорох түгэннэргэ эбии хааччахтааһыннар олохтонуохтарын эмиэ сөп. Холобур, маһы кэрдиигэ, пестициидтары туттууга, сири бырайыакка суох тулсаран оҥорууга ыытыллар үлэлэргэ уо.д.а. Аны сир учаастактара суут быһаарыытынан төттөрү былдьаныахтарын сөп, ос-кото:

—сир учаастага аналынан туһаныллыбат түбэлтэтигэр;

—оттуур сир учаастага 2 сыл биричиинэтэ суох туһаныллыбакка сыттаҕына;

—атыыламмыт сир учаастага атын сыалга туһаныллар буоллаҕына;

—сир учаастагын гражданин мөлтөхтүк тутара-харайара, үүнүүнү биэрэр дьоҕурун мөлтөтөр курдук туһанара дакаастаннаҕына.

Итинэн сири аналынан туһаныыга, бас билиигэ бу Ыйаах биэрэр кыаҕа муҥура суох. Сир тыа дьонун олоҕор быһаччы сыһыаннаах, быһаарар оруоллаах. Бас билии киирдэҕинэ хаһаайын бэйэтин сиригэр-уотугар сыһыана төрдүттэн уларыйыа. Онон Президент тустаах Ыйааҕа киһи тус бэйэтин кыаҕын толору туһана сатыырыгар суолу аһар. Ол эбэтэр инникитин маны төрүт оҕостон сокуонунан мэктиэлэнэр, өр сылларга мэлдьи үлэлиир правовой көмүскэллээх, аналлаах сокуоннар баар буолуохтара. Саха Республикатыгар сир Кодекса ылыныллыаҕа. Оттон бүгүн сири бас билээччи сир учаастагын бэйэтин көрүүтүнэн табыгастаахтык уонна көдьүүстээхтик туһанан, сир быйаҥы биэриитин үрдэтиэ, тулалыыр эйгэтин харыстыа, үлэҕэ, төрөөбүт сиргэ тапталы үөскэтиэ.

Биһиги улууспутугар дьаһалта бу дьыл атырдьах ыйын 26-27 күннэринээҕи 128—129 №№-дээх уураахтарынан улуус 27 гражданнарыгар аан бастаан сири бас билии быраабын туоһулуур, 167 гектар кээмэйдээх оттуур сир учаастагар илии баттанна. Сиргэ бас билии быраабын ылбыттар ортолоругар бааллар: ССРС Государственнай бириэмийэтин лауреата, олохтоох суолталаах персональнай пенсионер, сылгыһыт М. С. Толстоухов, сэрии уонна үлэ ветерана, улуус бочуоттаах гражданина, олохтоох суолталаах персональнай пенсионер, Саха Республикатын үтүөлээх учуутала И. М. Павлов, «Бочуот Знага» орденнаах, сылгыһыт Г. С. Новгородов, «Үлэ албан аата» орденнаах механизатор Н. Г. Слепцов уо.д.а.

Итинэн улууска Президент бу Ыйааҕынан сири бас билиигэ ылбыттарга сибидиэтэлистибэлэри биэрии салҕанар,

К. МАТВЕЕВ,
улуус сир реформатыгар уонна ресурсаларыгар государственнай комитетын председателэ.

ПРЕЗИДЕНТ УОННА БАҺЫЛЫК БЫЫБАРДАРЫГАР БЭЛЭМНЭНИИ ТУҺУНАН

Улуус дьаһалтатын баһылыгын эбээһинэһин толорооччу А. А. Захаров балаҕан ыйын 2 күнүгэр «Саха Республикатын Президенин уонна улуус дьаһалтатын баһылыгын быыбарын хааччыйыы уонна онно бэлэмнэнии дьаһалларын туһунан» уураахха илии баттаата.

Саха Республикатын Государственнай мунньаҕа (Ил Түмэн) Саха Республикатын Президенин быыбарын 1996 сыл ахсынньы 22 күнүгэр ыытарга быһаарбытынан уонна Саха Республикатын «Саха Республикатын Президенигэр быыбар туһунан» Сокуонугар олоҕуран итиэннэ «Государственнай былаас бэрэстэбиитэллээх органнарыгар депутаттарын уонна олохтоох дьаһалталар баһылыктарын быыбарын туһунан» Сокуонугар сөп түбэһиннэрэн уураахтыыбын:

1. 1996 сыл ахсынньы 22 күнүгэр ыытыллар быыбарга бэлэмнэнии тэрийэр-техническэй дьаһалларын былаанын бигэргэтэргэ.

2. Нэһилиэктэр дьаһалталарын баһылыктарыгар тэрилтэлэр, учреждениелар, предприятиелар уонна бары общественнай тэрилтэлэр салайааччыларын:

2.1. Коллективтар быыбарга бэлэмнэниигэ уонна быыбарга активнайдык кытталларын хааччыйалларыгар.

2.2. Быыбар комиссияларыгар быыбары тэрийиилэригэр көмөнү оҥороллоругар, дьиэни-уоту, транспорду, сибээс средстволарын, техническэй хааччыйыыны босхо туһаннаралларыгар.

2.3. Куоластааһыҥҥа ыраах учаастактарга, бултуур сирдэргэ, оттон да атын транспорунан тиийэр сирдэргэ олорор гражданнары барыларын хабалларыгар.

3. Нэһилиэк дьаһалталарын баһылыктара 1996 сыл балаҕан ыйын 15 күнүгэр диэри быыбары хааччыйыы уонна онно бэлэмнэнии тэрийэр-техническэй дьаһалларын бигэргэтэллэригэр уонна улуус дьаһалтатын дьыалаларга управлениетыгар түһэрэллэригэр.

4. Улуус дьаһалтатын үпкэ управлениета (Мохначевскай М. Н.) Республика Президенин быыбарын ыытыыны уонна онно бэлэмнэниини кытта сибээстээх дьаһаллары бириэмэтигэр үбүлүүрүгэр.

5. Улуустааҕы сибээс узела (Ефремов В. Е.) 1996 сыл балаҕан ыйын 20 күнүгэр диэри быыбары электрическэй сибээһинэн хааччыйыы тэрээһин дьаһалларын былаанын улуус дьаһалтатыгар түһэрэллэригэр.

6. Улуустааҕы федеральнай почтовай сибээс (Васильева С. Д.) почтаны аналлаах пууннарыгар болдьоҕор тиэрдэн иһиини хааччыйарыгар.

7. Типография (Макаров В. В.) бюллетеннар, боротокуоллар бланкаларын уонна быыбар бары атын докумуоннарын болдьоҕор бэчээттииригэр.

8. Улуустааҕы Ис дьыала отдела (Алексеев Г. Г.) улуус бары нэһилиэнньэлээх пууннарыгар общественнай бэрээдэги уонна баһаартан сэрэхтээх буолууну хааччыйарыгар, быыбар күнүгэр бары быыбардыыр учаастактарга дьуһуурустубаны олохтууругар.

9. «Саҥа олох» хаһыат редакцията (Попов Г. Г.), «Маарыччаан» телестудия (Герасимов В. П.) быыбар хампаанньатын туһааннаах сокуону тутуһан кэмигэр сырдаталларыгар.

ЭҺИГИНИ ХАЙДАХ ХААЧЧЫЙАЛЛАР?

БИЛСИҤ: 21-271 НҮӨМЭРДЭЭХ СУЛУУСПА

Үгүстэр маннык нүөмэрдээх телефон точкатын үчүгэйдик билэр буолуохтаахтыт. Бу—ветеринарнай эмтиир-сэрэтэр пуун (лечебница). Улуустааҕы ветеринарнай учаастак иһинэн туспа тэриллэн үлэлиир уонна Чурапчы сэлиэнньэтинээҕи сүөһү туругар эппиэттиир.

Сотору тааҕыта биһиги корреспонденпыт ветеринарнай фельдшер В. С. Эйдемиллери көрсөн, аҕыйах боппуруоска эппиэттииригэр көрдөстө. Ону маннан аллара билсиҥ.

Корр.:—Варвара Семеновна, баһаалыста, тустаах сулуусба сыалын-соругун билиһиннэрэ түһэккин эв.

—Эппиэт:—Сэлиэнньэ иһигэр баар бары сүөһүгэ сыллааҕы эмтиир-сэрэтэр былааннаах үлэлэри ыытары сэргэ, сүрүн соруктут сүөһү ыарыйдаҕына эмтээһин. Онон күннэтэ вызовка сылдьабыт. Үлэ чааһа диэн суох, ол хааччахтаммат. Вызов кэллэ да тутатына барабыт. Сүөһүнү миэстэтигэр тиийэн көрөбүт, эмтиибит. Үлэ чааһыгар манна лечебницаҕа сарсыарда 9 чаастан киэһэ 5 чааска диэри баарбыт. Сүөһүлээхтэр 21-2-71 телефонунан билсэллэр, вызовтыыллар. Итинтэн кэннинэ кэмигэ дьиэлэрбитигэр тиийэн эбэтэр телефоннаан ыҥырталлар. Лечебницаҕа 4 үлэһит баар: сэбиэдиссэй, 3 ветфельдшер.

Корр.:—Түүннэри-күнүнэри вызовка сылдьаргытыгар, үлэлииргитигэр, маннык улахан сэлиэнньэҕэ, туох эмэ материальнай интэриэс көрүллэр дуо?

Эппиэт:—Бюджеттэн хамнастанабыт, ол тустаах үлэһиккэ разряд быһыытынан толонор уонна вызовҕа сырыттахха, ого иһин төлөбүр 15 бырыһыаны аахсабыт. Билигин дьоммут уолпуускаҕа бараннар, кырдьык, ыксабыт эрэ. Толору састаабынан үлэлиир кэммитигэр сэлиэнньэни икки аҥы оройуоннга араран, үлэлэтэ сылдьааччыбыт. Сайыҥҥы аҕыйах кэммитигэр сүөһүлээхтэр бэйэлэрин автомашиналарынан илдьэ-аҕалан улахан көмөлөстүлэр. Итэ бэйыл ордук балаа. Онон успейдыыбыт, бары вызовы толору хааччыйабыт. Уопсайынан, вызовка барбатах түбэлтэбит суох.

Корр.:—Быйыл ордук сүөһү ханнык ыарыылара бэлиэтэннэрий, ханнык характернай ыарыы баар дуо?

Эппиэт:—Быйыл сүөһү туруга, ааспыт сылларыы кытта тэҥнээтэххэ, куһаҕана суох. Күҥҥэ ортотунан 7-лии вызов баар буолар, ардыгар букатын да суох буолар күннэрдээх. Билигин кэмгэ сүөһүлээхтэр эмтиир-сэрэтэр маассабай дьаһалларбытыгар, биллэрии таҕыстар эрэ, сүрдээҕин кыттар буоллулар. Ол да таайыан сөп. Ити, холобур, хаан ылыыта да буоллун, эбэтэр бу күннэргэ ыйдаалэ хас бээтиинэссэтин ахсын 3 ыйдаҥа туолбут кыргыйдарга имкар-халыырдаах ыарыытын утары привиивкалары оҥоробут, мантан, кыһын модьуну утары эмтэлииниэ, сибиинньалары уонна боруоскулары аттааһынынa сайаанкалары ылыахпыт. Эккилибитин курдук, сүөһүгэ киһи дьиксинэр ыарыыта суох. Сүрүннээн, ыахтар атахтара ыалдьар. Бу грибковай ыарыы. Почвататтан буолуон сөп. Ыахтар туйахтара хатар, соҕуо ыарыыланар. «Сибиинньэ, ыт аһаабат буолла» диэн вызовтыыллара эмиэ элбэх. Манна даҕатан эттэххэ, ыттары прививкалаппаттар. Оттон төттөрү түтэн эмиэ баар. Ол эбэтэр ыты, куоскаҕы олортоорону хаайаллар. Бу олохтоох коммунальнай хаһаайыстыба функцията. Онон кинилэргэ аадырыстыыбыт. Аны быйыл ыттар ыыраайдары, оҕону «тулпут» түбэлтэлэрэ таҕыста. Биллэн турар, привиивката суох, бэйдиэ сылдьар ыттар. Итинэн ыттары бэрээдэктиэххэ нааҕа этэ.

Корр.:—Эмп-томп дьыалата хайдаҕый уонна ого ҕүт иһин хайдах аахсаҕыт?

Эппиэт:—Эмп-томп чааһа баар курдук. Бэйэбит лабораториябыт даҕаны оҥорор. Бу өртүнэн балыыһалардааҕар ордукпут. Оттон ого иһин төлөбүр оҥоһулларын дьон да өйдөөбүт. Тутатына төлөһөллөр уонна биһиги сыаналарбыт оччук улахана суохтар. Холобур, вызовка сылдьыы иһин 30 тыһ. солк. тэҥэ эмп-томп харчыта эбиллэр. Уопсайынан, вызовка сылдьыыта, сыаналарга уонна эмп-томп суоҕа нэһилиэнньэттэн үҥсүү, сөбүлээбэт буолууну биллэрии отте суох.

Корр.:—Варвара Семеновна, кэпсээниҥ иһин биһиэхэ уонна түбүктээх үлэҕитигэр ситиһиилэри баҕарабыт.

ЫЧЧАТ ХАМСААҺЫНЫН 75 СЫЛЫГАР

УЛУУ СЭРИИ СЫЛЛАРЫГАР

Комсомол албан аатын музейыгар баар Г. Д. Ефимов «Оройуон комсомолецтара Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии сылларыгар» матырыйаалыгар олоҕуран, онно эбэн бу ыстатыйаны суруйдум.

Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии саҕаламматын иккис күнүгэр — бэс ыйын 23 күнүгэр ЫВСЛКС КК «Комсомолга байыаннай үлэҕэ ыҥыллар дьыалалар тустарынан» уураах тахсыбыта. Кини Комитет комсомолецтары өстөөҕү кыайар туһугар Кыһыл Армияҕа уонна Муоратааҕы-байыаннай флокка туох баарынан көмөлөһөргө, саа-саалах тутан Ийэ дойдуну көмүскэһэргэ бэлэм буоларга ыҥырбыта. Итини таһынан уураахха комсомол үлэтин байыаннай бириэмэҕэ сөп түбэһиннэрэн уларыта тутар туһунан этиллибитэ.

1941 сыл «Бүгүн хайыһардьыт — сарсын Кыһыл Армия буойуна» девиһинэн республикаҕа ыытыллыбыт хайыһар куоталаһыытыгар Чурапчылар Дьокуускай куорат хамаандатын кэнниттэн иккис миэстэлэммиттэрэ. Онно кыттыбыт комсомолец Ефимов Константин Иннокентьевич бэйэтэ оҥорбут хатыҥ хайыһарынан сүүрэн иккис үчүгэй көрдөрүүлэммитэ. Кини сэрии буоларын кытта оройуон хаһыатыгар Ийэ дойду көмүскэлигэр бэлэммин, наада буоллаҕына, олоҕун да биэрэрин саарбахтаабатын туһунан суруйан баран фроҥҥа барбыта, 1942 сыллаахха Севастопольга кыргыһыыга өлбүтэ. Аатырбыт буойун, кыргыһааччылар роталарын командира, лейтенант комсомолец Егор Дмитриевич Догордуров сэрии буоларын кытта бэс ыйыгар суруйбут «Байыас бирисээгэ биэрбит үөрүүтэ» хоһоонугар маннык эппитэ:

Тиһэх тыыммар тиийэн сытан
Чыычылыйбат да иһин,
Эппит тылбын эрэй-буруй
Халбаҥнаппат иһин,
Буойун албан аатын
Кыайыылаах чиэстиргэ,
Тимир тыын эргииргэ
Бойобуой анамы анньыгар
Мин андаҕайдым,
Сүрэх үөрэ, илии баттаан
Бирисээгэ биэрдим.

Егор Дмитриевич армия үрдүкэн биллэр киһи буолбута, 1942 сыллаахха геройдуу охтубута.

Комсомолец Семен Дмитриевич Флегонтов сэрии сылларын толору сылдьыбыта; «Кыһыл Сулус», Аҕа дойду сэриитин II уонна I степеннэ, Кыһыл Знамя орденнарынан наҕараадаламмыта.

Комсомолец Дмитрий Лазаревич Ядрихинскай салгыҥҥа кыргыһыыга өстөөх 6 самолетун суулларбыта. Чааһыгар комсомольскай тэрилтэ секретарынан сылдьан Украинаны, Молдавияны, Румынияны, Болгарияны, Югославияны босхолоһон баран 1944 сыл ахсынньытыгар Кыһыл Знамя орденнаах эдэркээн буойун хорсуннар өлүүлэринэн өлбүтэ.

Ийэ дойдуларын-кэтүлүн, чиэһин иһин хорсуннук сэриилэспит Чурапчы уолаттарын испииһэгин салгыы суруохха сөп: үс орденнаах рота командира Роман Христофорович Кривошапкин, аатырбыт артиллерист Гаврил Дмитриевич Протодьяконов, ыарахан танк ытааччыта, Кыһыл Сулус орден кавалера лейтенант Петр Егорович Спиридонов, икки Кыһыл Сулус орденнаах, пулеметчик Тимофей Степанович Ноговицын, аатырбыт «БМ-16» батарея командира Кыһыл Сулус орденнаах Петр Васильевич Парфенов уо.д.а. Биһиги улууспутуттан барыта 359 комсомолец саа-саадах тутан Ийэ дойдутун көмүскээбитэ. Тыылга хаалбыттар байыаннай-спортивнай үөрэҕи ыытыыга сүрүн күүс буолбуттара. Ол түмүгүнэн 1943 сыллааҕы үлэ маннык дьэн отчуоттаммыт: 800-тэн тахса байыаннай-оборонай кадр бэлэмнэннэ, ол иһиттэн 50 уол танканан кыргыһааччылар, 30 уол илии пулеметунан ытыыга куурстарын, 149 кыыс уопсай үөрэхтээһинин бардылар. Улууска 330 чилиэннээх спортивнай общество үлэлээтэ; 793 ыччаттан 554 оҕо ГТО, БГТО нуормаларын туттардылар. Оттон ЫВСЛКС райкомун бастакы секретара Г. Д. Ефимов отчуотугар маннык сыыппаралар бааллар: оборонаҕа үлэҕэ 766 чилиэн баарыттан 332-рэ комсомолецтар. Бэйэ күүһүнэн 403 винтовка макета, ыстыыгынан саанкалаһарга үөрэтэр 18 чуучула, 71 граната, 352 саҥа хайыһар, 351 саперскай күрдьэх, 7 турник, 6 брусья, 3 мат, 9 шведскай стенка оҥоһуллан оскуолаҕа бэриллибит.

1943 сыл саас иккис байыаннай ыҥырыы тэрээһиннээхтик ыытыллыбыта. Үгүстэр сууккаҕа 16-18 чаас үлэлииллэрэ. Сиэмэ бурдугу Ленскэй улууһуттан аҕалбыттара. Уһун кураан кэнниттэн 1943 сыллаахха балайда үрдүк үүнүү хомуллубута, көлөһүн күнүгэр бурдук бастаан түһэриллибитэ, бурдугу государствоҕа туттарыы былаана туолбута.

В. Сосновскай «Колхоз производствотын эдэр передовиктара» ыстатыйатыгар («СЯ» 1943 сыл, II-VI) суруйар: «Москва уобалаһын тыатын хаһаайыстыбатын эдэр передовиктарын уонна Дарья Гармаш тракторнай дьахтар бириэдэтин патриотическай быһыыларын республика үгүс эдэр трактористара өйөөтүлэр уонна 1943 сыл былааннарын толорорго күүскэ үлэлииллэр... Ыһыыны Төҥүлү, Чурапчы МТС ыччат тракторнай бириэдэлэрэ үчүгэйдик ыыттылар, Чурапчытааҕы МТС эдэр трактористката Акулина Ноговицына сааскы хонуу үлэтин былаанын 310 бырыһыан толордо. Сааскы хонуу үлэлэрин үрдүк өрө көтөҕүллүүнэн толордулар: «Кыһыл ыллык» колхоз (комсомольскай тэрилтэ секретара Роман Баин) уонна «Коммунизм» колхоз (КСМ секретара Божедонов). Маннык холобурдар үгүстэр. Үрдүк быһыаннай үүнүү иһин охсуһар биһиги ыччаттарбыт бараммат уохтарын итиэлэр да көрдөрөллөр».

1944 сыл. Фронтан үөрүүлээх сурахтар кэлиилэрэ колхозтары, ыччаттары үлэҕэ өрө күүрдэрэ. Ити сыл бааһынаҕа балбааҕы таһыы, хаары типтэрии күүскэ ыытыллыбыта. Онон оройуон өссө үрдүк үүнүүнү ылара ситиһиллибитэ: 4766 гектартан валовойунан 39348 центнер бурдугу, ол эбэтэр биир гектартан 8,25 центнери хомуйбута. Государствоҕа 835 тонна бурдугу болдьоҕун иннинэ туттарбыта. Оттооһуна эмиэ дьоһун түмүктэммитэ: 30987 тонна эбэтэр 1 гектартан 13,47 центнер от соҕотуонкаламмыта.

Чурапчы уонна Мэҥэ-Хаҥалас оройуоннарын колхозтаахтарын бачыымнарынан республикаҕа бастыҥ от оҕустарааччы-машинист уонна илиинэн бастыҥ от охсооччу ааттаах ылар иһин куоталаһыы-конкурс аан бастаан тэриллибитэ уонна оттоммут от 10 бырыһыана эбии төлөбүргэ бэриллэрин туһунан дьаһал тахсыбыта үлэ тэтимин түргэтэппитэ, хаачыстыбатын тупсарбыта. Оройуон оттоммут ходуһатын 70 бырыһыана 147 көлө косилкатынан охсуллубута. Биирдии оҕустарааччы 134,2 гектары оҕустаран республикаҕа бастыҥ көрдөрүү ситиһиллибитэ. Биир оҕустарааччы нуормата 70 гектар этэ.

«Тахсыбыт сардаҥа» колхозтан 16 саастаах Егор Тарабукин сезон устата 223 гектары оҕустарбыта. Оттон 15 саастаах Вася Козлов (Хатылы) ат кыраабылынан 453 гектары мустаран сезоннааҕы сорудаҕын 205 бырыһыан толорбута. 192 үлэ күнүн аахсыбыта. Ити сыл оройуон эти, үүтү государствоҕа туттарыыны болдьоҕун иннинэ толорор иһин куоталаһыыга киирсэн оройуон былааннарын атырдьах ыйын 23 күнүгэр 100 бырыһыан толорбута. ЫВСЛКС райкомун уонна кини бастакы секретара Г. Ефимов обкомол Бочуотунай грамотатынан наҕараадаламмыттара.

ЫВСЛКС КК XII пленумун уураахтарынан салайтаран колхозтарга үрдүк үүнүү ыччат-комсомольскай звенолара тэриллибиттэрэ. «САССР 10 сыла» колхозтан Иннокентий Собакин 21 гектартан ортотунан 27-лии центнер дьэһимиэни, ол иһиттэн 4,5 гектартан 45 центнери Туолума тэрдүттэн ылбыта.

1944 сыллаахха колхозтарга 1181 дьахтар уонна 947 эр киһи үлэлээбититтэн үксүлэрэ оҕолор уонна ыччаттар этилэр. Ити сыл сүөһү ахсаана 1077 төбөнөн эбиллэн оройуон ынах сүөһүтэ 8005 төбөҕө тиэрдиллибитэ, 4687 сылгы баара. Ити сыл сааһыгар Кэбээйигэ көһөрүллүбүт колхозтар дойдуларыгар эргиллибиттэрэ үөрүүнү өссө үрдэппитэ. Биллэрбит курдук, Кэбээйигэ 9 нэһилиэк 18 колхоһуттан 2,5 тыһыынча кэриҥэ киһи көһөрүллүбүтэ.

1945 сыл киһи аймах историятыгар хаһан да буолбатах уоттаах сэрии бүтэһик сыла. Ити сыл тыа хаһаайыстыбатыгар 6618 киһи, ол иһиттэн 1270-на эр киһи, үлэлээбитэ. 5219 гектар бааһынаҕа бурдук ыһан валовойунан 10413 центнер үүнүүнү хомуйбуппут. Ол аата гектартан 1,99 центнер. Хаһыҥ түһэн үүнүүнү мөлтөппүт. 28080 гектар ходуһаттан 35646 тонна от чөмчөтүллүбүтэ. Оройуон 8861 ынах сүөһүлээҕэ, 5283 сылгылааҕа. Сэрии бары сылларыгар курдук ыччаттар хамсатар күүһүнэн буолбуттар, 215 стахановецтар үүммүттэрэ. Ити сыл 129 ыччат үрдүк үүнүүтүн звенолара тэриллибиттэр. Бурдук хомуурун кэмигэр 237 оҕолоох 37 бириэдэ тэриллибитэ, 373 гектардаах сиртэн илиинэн 57,7 центнери итэгэстээбиттэр, 366 гектардаах бааһынаттан от мунньарыҥан 34,2 центнер куолаһы хомуйбуттар. Ити курдук Ийэ дойду ыарахан кэмнэригэр ыччаттар, комсомолецтар сүрүн төһүү күүһүнэн буолбуттара.

Д. ЧЕЧЕБУТОВ,
Хатылытааҕы «Комсомол албан аата» музей үлэһитэ.

ДОРУОБУЙА — КИҺИ ДЬОЛО

ОҔО САНАТОРИЙЫТТАН САНААЛАР

— Мындаҕаайы... Иһиллэр дорҕоонунуун кэрэ аат. Киэҥ нэлэмэн хочолоро, өр дьылларга өтөнүнэн, бүгүнүнэн үгүһэр тыалара, көмүс хатырыктааҕынан күндүлүүр аакка-суолга киирбит ыраас уулаах Амма өрүһэ — бүттүүннүүтэ саха киһи кутун тутар, уйулҕатын уһугуннарар. Улуустааҕы оҕо санаторийа итинник кэрэ айылҕалаах сир биир мааныйаах миэстэтигэр, ааттынан Бэс дабар мунньугар, бэс чагда быртыгар турар. Мин быйыл сайын итиниэ сылдьан оҕолору, санаторий үлэһиттэрин кытта кэпсэппитим.

Санаторийга враһынан СГУ-тын бүтэрбит олус холку, эйэҕэс киһи — И. Ф. Попов, Мындаҕаайы төрүт-уус олохтооҕо үлэлиир. Үлэлииллэр бэрт үтүө суобастаахтык оҕону үөрэтиигэ-иитиигэ улахан опыттаах иитээччи А. Ю. Дьячковская, медсестралар Н. С. Сивцева, А. М. Дьячковская, Л. А. Федорова, Н. Н. Ядрихинская, санитаркалар Р. П. Кириллина, Л. Г. Барашкова, А. К. Саввина, Х. Д. Саввина, өр сылларга дьиэ хомуйбут А. Г. Сергеева, минньигэс астаах-үөллээх Г. А. Олесова, сестра-хаһаайка М. В. Павлуцкая, таҥас сууйааччы А. С. Фомина, завхоз М. Х. Абрамова, санаторий суос-соҕотох күүстээх-уохтаах киһитэ — рабочай Ф. Г. Гермогенов.

Мин сылдьарбар отучча оҕо баара. Кинилэртэн бэйэм интэриэһиргиир боппуруостарбын ыйыталаспытым. Оҕолор бары да кэпсэтиилээх, элэккэй-сайаҕас дьон этилэр.

Иванова Таня, Чурапчыттан сылдьар, 11 саастаах:

— Саамай сөбүлээбитим — Мындаҕаайы айылҕата. Күн ахсын сөтүөлүүбүт. Араас күрэхтэһиилэр тэриллэллэр. Мин тус бэйэм «Зарницаны» сөбүлээтим — сүүрүүлээх-көтүүлээх, хамаанданан күрэхтэһэбит. Күнүс түөртэ аһыыбыт, тотобут, оҕуруот аһа дэлэй буолуон баҕарабын.

Чичигинарова Октя, 11 саастаах (Хатылы):

— Иитээччибит Александра Юдовна наһаа кыһамньылаах, күрэхтэһиилэри үчүгэйдик тэрийэр. Урут мин манна эмиэ эмтэммитим да, маннык үчүгэй буолбатах этэ. Сайын сылдьар үчүгэй эбит. Элбэх оҕону кытта билистим, «Экология» лааҕыр оҕолорун кытта доҕордостубут. Улаатахпына врач буолуохпун баҕарабын.

Быһата, оҕолор санаторий олоҕун сөбүлээбиттэр, усулуобуйатын сирбэттэр. Көрдөххө, оҕо барахсан эмтэнэригэр, сынньанарыгар, доруобуйатын бөҕөргөтүнэригэр кыах баар курдук. Ол эрээри курдук эрэ диирбитигэр тиийэбит. Уон биирдээх кыра Октя этэриттэн да сылыктаатахха, бэйэ да көрдөххө, саамай сайын аастаҕына, оҕолор үксүн дьиэҕэ олорорго күһэлиннэхтэринэ, усулуобуйа бэрдэ суох буолсу: билиҥҥи сайдыылаах үйэ оҕолоро бары билэр компьютердара, олус баҕарар музыкальнай центрдара, о.д.а. оҕо өйүн-толкуйун сайыннарар оонньуурдар суохтар. Оттон уон биирдээх, тоҕустаах-аҕыстаах, онтон да кыра дьоҥҥо хайдаҕын да иһин оонньуур наада эбээт. Миэбэллэрэ, утуйар таҥастара-сапталара эргэлэр. Дьиэ чааһынан этэ барбаккын: иттиллээччилэрэ кырдьаҕас дьон буолбут урукку детдом дьиэтэ, этэрэ дьылы, сыл аайы күүстээх «абырахынан» турар.

Дьэ, ити курдук, улууска суос-соҕотох оҕо санаторийын бүгүҥҥүтэ. Сарсыҥҥыта хайдах буолуой? Күн ахсын үп кырыымчыгын истэбит. Ол да бириэмэтин бу санаторий дьарҕа буолбут проблемалара үһүс да сылын биһаарыллыбаттар. «Доруобуйа туохтааҕар да күндү», «Оҕо — биһиги кэскилбит» диибит. Оттон бу сиртэн саҥа быган эрэр сибэккилэрбит инники дьоллорун, кэскиллэрин туһугар ким кыһанар, киһилэр тустарыгар үбү буларга ким көмөлөһүөй?

Надя КОЖУРОВА.

ТАПТЫЫР ДЬАРЫКПЫТ

Биһиги Егор Иванович Яковлев салайар тустуутун секциятыгар маҥнайгы кылааска үөрэнэхпититтэн сылдьыбыппыт. Бу сыллар усталарыгар биһиги тустуу элбэх албастарын баһылаатыбыт, улуустааҕы күрэхтэһиилэргэ кыттан призер, ардыгар чемпион да ааттарын ыллыбыт. Биһигиттэн биирэ дьарыктаммыт Ваня Друзьянов России чемпиона буолбута. Биһиги эмиэ кини курдук үчүгэйдик тустуохпутун баҕарабыт. Ол иһин биир да дьарыкпыты көтүппэккэ дьулуһабыт. Тренербит: «Дьарыгы көтүттэххитинэ күүскүт оһулуо», — диирин ылынабыт.

Коля ПЕРМЯКОВ, Петя МОНАСТЫРЕВ,
Дима ОЛЕСОВ,
VI кылаас үөрэнээччилэрэ.

РЕФОРМА СЫТЫЫ МУННУКТАРА

МЕЛИОРАТОРДАР АТЫН ҮЛЭҔЭ, АТЫН УЛУУСКА

Сири кытта үлэҕэ, туспаран оҥоруута солкуобай да бэриллибэт буолбута, сир поруота сиргэ бэйэти-гэр тоҥуубата кырдьык эбит. Ону Чурапчытааҕы «Якутводмелиорация» ПМК-тын кылаабынай инже-нера В. Е. Макаровы кытта кэпсэтиибит итэҕэттэ. Ону мантан аллара билсиҥ.

—Виктор Егорович, быйылгы сайыҥҥыта үлэҕи-тин-хамнаскытын билиҥҥиннэр эрэ, бэлиэтиэ ханна үлэлии сылдьаҕыт?

—Улууска үлэлиэхтээх объектарбытыгар үп-харчы суох буолан, быйыл сайыны эргиччи ыаллыы Уус-Алдан улууһугар үлэлии сылдьабыт. Туох баар техникабыт, механизатордарбыт онно бааллар. Үлэ кээмэйэ улахан. Суоттуттан кэлэр водоводка (уу трассатыгар) Сырдаах—Мүрү учаастагар баарбыт. Турба барар магистралын кытылыгынан суол тутабыт. Ол 9,5 метр кэтиттээх, 1 метр үрдүктээх суол. Ол барар сирин маһын-отун ыраастаан оҥоробут. Бары-та 3 км усталаах суолу туттубут.

—Уус-алданнар, оччотугар, үбү-харчыны көрдөр-дөхтөрө дии, хамнаскытын кэмигэр ылаҕыт дуо?

—Кырдьык, 30 бырыһыаныгар уу харчынан төлүүл-лэр. Атына эмиэ кэлэ илик. Сакаасчыппыт—«Лена-водстрой» холбоһук. Ол быйыл туох баар күүһүн-нэрин бу учаастакка быраахпыт. Биһиги эрэ буол-батах. Дьокуускай кыахтаах тэриллэлэрэ барыта, холобур, механизация управлениета, «Нева» акцио-нернай общество уонна Бэстээхтээҕи эксплуатацион-най ПМК, «Бороҕонстрой», Мэҥэ-Хаҥалас ПМК-тэ уо.д.а. бары бааллар. Манна биири чуолкайдыахха. Ол эбэтэр бу «Ленаводстрой» холбоһук даҕаны үбү-харчыны биэрэр кыаҕыттан тахсан турар. Ол курдук ааҕардас биһиги тэрилтэҕэ былырыык төлөрүллүбүт үлэлэрбитигэр кыайан төлөспөтө. Итинэн былырыыҥ-ҥы үлэлэрбитигэр 1 мард. солк. ылар иэстээхпит. Холобур, Сири Хоолоҕос, Хатылы быһыттарын оҥо-руубутугар. Чурапчы куөлүн көҥүһүн көҥнөрүүбүтү-гэр. Куоҕалы быһытын бүтэриибитигэр.

—Итинэн улууска быйыл атын туох да үлэҕит суох дуо?

—Хантан?! Күн бүгүн тэрилтэ 65 үлэһитигэр хар-чы төлөөн үлэлэтэр үбэ суох. Ол курдук, холобур-даатахха, Хайахсыына ууну хаһааннар сир тутуллуох-таах этэ. Быраайыата бүтэн баран, үбэ суох. Араай Тааттатар федеральнай суолу туттарарга этии кил-лэрбиттэрэ. Ол эрээри, этиллибитин курдук, Уус-Алдан улууһугар үлэлии сылдьабыт. Икки ахты хай-дар кыах суох. Оттон кыһыны былырыыҥҥыбыт курдук, таас чоҕу таһыыга, Дьокуускайтан таһаҕас аҕалыытыгар үлэлиэхпит.

Костерун курдук, тус үлэлээх тэрилтэ бэйэтин аналынан буолбакка, атын үлэҕэ туора улууска үлэ-лиир. Бу туһугар билиҥҥи кэм костүүтэ.

Кэпсэттэ С. СМИРНИКОВА.

ДЬЭЛЛИК ДЬЭБИРИЭС

ДЬИҤНЭЭХ ОЛОХТОН КЭПСЭЭН

(Бүтүүтэ. Иннин хаһыат 103 №-гэр көр)

Дьиэтин иһигэр биир сыгаһа орон, кыра көмүлүөк оһох, холумтан үрдүгэр эргэ алтан чааннык, хо-руорбут чугуун тураллар. Орон иннигэр үс атахтаах кыракый төгүрүк остуол, ол үрдүгэр мас кытыйа, кэлтэйэн хаалбыт мас хамыйах, үүдэһиннээх чааскы тураллара. Остуол аттыгар биир талах олоппос, оһох чанчыгар сөмөҕө (чуурка) олоппос, оһоҕун ин-нигэр аргыыньахтыы олороругар кылгас лааппы (ыс-камыайка) бааллара. Бу тэрибиннэрэ ханна да сы-ҕарыйбакка биир сиргэ тураллара, сыҕарыйтатал миэстэ да суоҕа. Оронун үрдүгэр холорукка (долбуур-га) эргэ мас таҥара, ол иннигэр уматан бүтэн эрэр чүмэчи төрдүгэһэ тураллара.

Оҕонньор бэйэтэ оронугар биир уһун маҕан «ытык» аһын (баттаҕын) тутан баран хамсаабакка олорор этэ. Баҕар, мин иһэрбин билбитэ эбитэ дуу...

Дьиэтигэр киирээт тоҥхох гынан дорооболостум уонна, эмиэ кини курдук туох да саҥата суох, аҕал-быт кэһиибин суумкабыттан биир-биир хостоталоон остуолун үрдүгэр уурталаатым. Ону киһим саҥата суох көрөн олордо. Онтон оһоҕун чанчыгар уһун мас көхөҕө ыйанан турар саар ыаҕайын аҕалан ос-туолун үрдүгэр уурда, онно килиэбин укта. Онно көрдөхпүнэ, ыаҕайа хоруончахалаах үс курдаах, ха-барҕа ойуулаах хас даҕаны сиппиэгэс талах килиэх, таҥалай ойуулаах кэтит кыл быалаах этэ. Араас дьэрэкээн ойуулаах мас матаарчахха түүһүн, үс атахтаах, алтаннаах кыһыл удьуркай чааскыта саа-харын, туос быдараахха арыытын угуталаата. Араай биир суу чүмэчигэ олус үөрдэ быһыылаах, өр түһ-пахтаата, имэрийдэ уонна:

—Бу үчүгэй, үчүгэй, улахан таҥаралаарга аллараа ыргыттарбар киирэн көрсүһэн тахсааччыбын, онно туттуом,—диэтэ итиэннэ таҥаратын холоругар уура-кэбистэ.

Бытыылкалаах испиирии ылан дьалкытан, ыйдаа-нардан көрдө, бүөтүн аһан сытырҕалаата, мас хамы-йаҕар кутан уотун аһатта, түгү эрэ уоһун иһигэр ботугураата, алҕаата быһыылаах. Бытыылкатын ос-туолга уурда.

—Мантан иһэҕин дуо?—диэн ыйа-ыйа ыйытта.

—Суох-суох, итини эйиэхэ аҕаллым, эн ис,—диэ-бин.

—Кэбис, итини мин аһаабатах аһым, былыр эдэр да эрдэхпинэ испэтэх киһибин. Иһэр дьон хайдах-хайдах буолалларын, туохха-туохха тиийэллэрин эт-баҕы көрбүтүм, ити сүрдээх күүстээх сүлүһүн,—диэн баран долбуурутар уурда.—Чэ, итинэ турдун,—диэн кдиитикээн сапсыйан кэбистэ.

Үүдэһиннээх буор чааскытыгар чэй кутта, чүгүү-нуттан куобах буутун аҕалан иннибэр остуолга уурда.

—Хайа, кырдьаҕас, билигин даҕаны бултуур эбит-кин дуу?—диэн соҕөн ыйытабын.

—Ээ, бултаан буолаахтаан, туох улахан булда алда кэлээхтиэй. Ити биир кылгас соҕус биһыт уон-на былах сохсолооохпун, аҕыйах хаадаа туһахтаа-дьын.

Кини наҕыл, бытаан кэпсээнин истэ олорон, эр ылан:

—Кырдьаҕаас, эн эдэр эрдэххинэ, бука, онно-ман-на сылдьыбыт, ону-маны көрбүт киһи буолуох. Ол-тон кыратык эмэтик кэпсии түсээккин ээ,—диибин.

Оҕонньор өр таалан олорбохтооото, үөһэ тыыммахт-таата, ытык баттаҕын имэрийбэхтээтэ, мин саҥата суох кэтэһэн олоробун.

—Ээ-ээ! Тукаам, онно-манна сылдьыбыт, ону-маны көрбүт киһибин. Үксүн умнан-төннөн да бардым, дьэ, бэйэ-бэйэ, туох-туох этэй?—балайда саҥата суох олорбохтооото.—Сүүсчэкэ сыл аннараа өттүгэр, мин 15-16 саастаах уол эрдэхпинэ. Ээ-э-э, бэйэ-бэйэ, эн сааһыҥ хаһыҥ буолла?

—Сүүрбэ үһүм буолла.

—Ээ-э-э, эдэр оҕо эбиккин. Ол бу туһунан ис-тиэххин, билиэххин баҕарар быһыылааххын... Бэйэ-м кыратык, төһө өйдүүрбүнэн кэпсээн да көрүүм. Ону кыайан өйдүүрүҥ дуу, суоҕа дуу,—диэн баран сүүһүн имэрийиэ, симик куолаһынан кэпсээнин са-ҕалаата...

—Мин 15-16 саастаах уол эрдэхпинэ, биир күһүн ийэгин кэлэ иччитэ оҥостон көмүстээх Тайҕаҕа—Бодойбоҕо илииттэрэ. Оччолорго кытыгырас, улгуэ уол этим. Эт, арыы тиийэн илдьэн атыылаан, үп-харчы оҥорон табаар атыылаһаллара.

Бэрт өр айаннаан Бодойбоҕо тиийэн дьонум эттэ-рин, арыыларын атыылаан, аһаан-арыгылаан, хаар-тылаан, көлөлөрүн кытары сүүйтэрэн, эстэн-быстан дойдуларыгар төннүбүттэрэ, Миигин онно олорор са-ниэ саха ыалыгар хааллар быттара.

—Бу уол сиэтэ-хото улаата илик, уу кулдьаҕай оҕо бачча ыраах сиргэ сатыы хаамаан дойдутугар кыайан тиийиэ суоҕа. Соҕотох аҥныт таһаҕаспыт түбмук тардан тиэрдэр эрэ суох. Бэйэбит даҕаны хайдах дойдубутун буларбыт биллибэт. Бииһиэхэ айах уонна атах эрэ адаҕата буолуоҕа. Онон киниэ манна эйиэхэ хааллын. Бэрт сүрэхтээх, кытыгырас, улгуэ оҕо, эйиэхэ илии-атах буолан туһалыаҕа, биһиги эйиэхэ кэлэн илдьэ барыахпыт,—дэстилэр.

Дьонум эйиэхэ даҕаны, ол эйиэлэргитигэр даҕаны кэлбэтэхтэрэ. Мин хааллардарбыт ыалларыгар икки-үс сыл олорбутум. Сорук-боллур оҕо буолбутум, сирдэр-бэтэҕим, туох да дьаллыгы батыспакка үлэлиирбин эрэ билэрим. Дойдубун ахтарым олус күүһүрэн иһ-иитэ. Араас үлэҕэ үлэлээн сии үчүгэйдик таҥнар, аһыыр этим, кыра харчы да муньуммутум. Онон дойдубар барарга тэринэр санааламмытым...—балаҕа-да тохтоон ытык баттаҕын сыыйбахтыыр.

Мин санаабар, Дьэбириэс Тайҕаҕа сиэ өр сылдьы-быт, онно араас дьоҥҥо да, эдэр уолаттарга да түбэһэн биирдэ олорбут, үлэлээбит быһыылааҕа, ону төлөру кэпсээбэтэҕэ, умнан-төннөн да кэбиспитэ буо-луо. Тохтуу-тохтуу өр кэпсээбитин мин иһийэн олоро-рун, саҥата суох истэбин эрэ.

—Бэйэм уҥуохпунан кэра да буолларбын, сыл тотиэхэх, кытыгырас, сымса этим. Онон ол-бу быһыы-лааннартан куотар быһыылааҕым. Биир саас биһиги үһүө буолан дойдубутугар барарга быһаарыы-ылыммыт. Биирбит Уус-Маайа тоҥуһун уола, иккиһим нуучча-сахалыы билэр Үөнас бааһынайын уола. Кыра харчылаах, ыһыктаах, биир «туурка» саалаах буолан, мас кэрдэн болуот оҥостубуппут уонна Ал-дан эбэ хотун сүүрүгүн таннары устан дойдубутун буларга санаммыппыт. Оо, оччоҕо Алдан эбэ хотун булда-алда дэлэгэйин эриэхсит! Аара кытылга тох-тоон тоҥус доҕорбут хаалаан сырдыыта тахсан бул-таан кииирэрэ. Киһи биллэрэ-көрөрө, ытара да бэргэнэ сүрдээҕэ. Аара дэриэбинэлэргэ тахсан хортуоппуй, ки-лиэп атыылаһан киирэрбит. Оннук айаннаан Уус-Маайаҕа кэлбиппит. Онно тоҥус доҕорбутун кытары араахсыбыппыт. Дойдутугар хаалларыгар аҕыйах ытыы сааттаах «туурккатын» бэлэхтээбитэ.

x x x

Билэр оҕонньоттор кэпсээннэриттэн, Дьэбириэс Тайҕаттан кэллэҕин утаа уол оҕо бэрдэ эбитэ үһү. Куорат-тыанан сылдьар, мааны таҥастаах, сы-тыы-хотут уолу оччотооҕу кыргыттар аҕар кырыы-тыттан көрөллөрө үһү. Дьэбириэс сотору ойохтом-мут, хантан аҕалбыта биллибэт. Сүрдээх үчүгэйдик олорон сүөһүлэммиттэр-астаммыттар. Эдэр киһи олус үлэһит, булчут эбит. Биир кыыс оҕоломмуттара 14-15 саһыгар тиийэн баран, оттон эмээхсинэ 90 саас-таагар өлбүттэр. Эмээхсинэ өлбүтүгэр оҕонньор олус аһыйбыта үһү. «Олус да эрдэ, бааҕа-суоҕа 90 саа-һыгар тиийэн баран өлөн хаалла, үчүгэй, эдэр да кыыс этэ. Кыыһым—чыычааҕым оҕото эмиэ эрдэ көтөн хаалаахтаабыта»,—диэн мунчыйар эбит. Би-лигин суоч-соҕотоҕун бу кыстык угун саҕа ампаа-рыгар олорооххтоотоҕо. Бу ыраахкы(?) дьиэтэ бэйэтэ туспа ис хоһооннох, кистэлэҥнээх, дьикти кэпсээн-нээх дьиэ эбит.

Былырҕы дьон дьиэлэрин алаас иһигэр, хонноххо, тыал түспэт сиригэр тутталлара. Оттон бу алаас сыырын томторун үрдүгэр турар Дьэбириэс дьиэтэ ураты оҥоһуулаах. Кырдьаҕастар кэпсээннэриттэн ол манньык. Дьиэтин аллараа өртө ирбэт тоҥ буоругар диэри хаһыллыбыт диринг иин. Бу иин бэрт кичэл-лээк оҥоһуллубут. Түгэҕэ муосталаммыт, ойоҕойо ытыыстаммыт, киирэр-тахсар кирилиэстээх, хос-хос саппанньалаах. Оннук иин үрдүгэр бу ампаар ту-туллубут. Иин түгэҕэр үс киһи хоруоба кэккэлэһэ туруоруллубуттар. Олортон бииригэр кырдьаҕас эмээхсин, иккиһигэр эдэр кыыс оҕо өлүүтэрэ хам тоҥон сыталлар. Үһүс хоруоп кураанах. Ол хоруоп иччитэ бу тыыннаах олорор 116 саастаах Дьэллик Дьэбириэс буолуохтаах. Билигин бука ол бэйэтэ бэ-лэмнээбит хоруобугар киирэн сытаахтаатаҕа.

Оҕонньор тыыннааҕар улахан таҥаралар остуо-лун сыҕарытан, ол анныгар баар иин тас хаппаҕын аһан, чүмэчи уматан киирэн эмээхсинин, кыыһын көрөн тахсара үһү. Ол иһин мин аҕалбыт чүмэчи-лэрбэр олус үөрбүтэ уонна «Таҥаралаарга кыргыт-тарбар киирэн көрсүһэн тахсааччыбын, онно туттуом», —диэбитигэр дьон ити кэпсээнин итэҕэйбитим, ор-дооҕутэ өлбүт дьон уҥуохтарын үрдүгэр олорор эбил-иин диэн этии саласпыта.

Дьэбириэс оҕонньор бачча уһуннук олорбутун ис кистэлэҥин билиэхпин олус баҕараммын, сэрэнэн-сэрэнэн ыйыттым:

—Кырдьаҕаас, эн былырҕы тиимэт-түтаммат дьа-дьаҥы олоххо төрөөбүт-үөскээбит киһи бачча уһун үйэлэммитиҥ кистэлэҥэ туохханый, өйдүү-саныы сылдьыахпын кылгастык кэпсии түспэккин ээ.

Оҕонньор хараҕа уоттанан үөһэ-аллараа көрбөх-төөтө уонна тохтуу түһэн баран, кыыкынас куолаһы-нан кэпсээн барда.

—Сүүсчэкэ сыллааҕыта, мин оҕо эрдэхпинэ, бы-лырҕы сахалар көлүнэр көлөлөрүн айаннаан, үлэлээн кэлэн баран, сыныйатан, сойутан баран аһаталлара. Сарсыарда уулатан баран уутун тарҕаталлара, оччо-ҕо көлө көлөһүнэ алдьаммат, хатырҕаан сылайбат, илистибат, миҥалээх буолар этэ. Киһи да оннук эбээт. Хаусыыр-харамай сокуона биир: таба аһыах-ха, таба сынньаныахха, таба айанныахха, үлэлиэххэ наада,— кэпсии-ипсии олордо.

x x x

Дьэбириэс оҕонньор уһун кэпсээнин сүрүн ис хо-һооно маннык буолан тахсыта:

Сыаны эрыыга буһаран, сүрэхпэр киирэр гына то-то-хана аһаан, испии имэринэ-имэринэ тиэрэ түһэн сыппатаҕым, өлөөм ас киһини эрдэ кырыытыннарар.

Аһыыр-таҥнар туһугар хамнаска үлэлээн хачыгы-раан айахпын ииттэрим. Үлэ киһини уһун үйэлиир.

Табаах таппат, арыгы испэт этим. Хаарты да дьаллыгар ыллар баттаҕым. Ити дьааттары тумнан баччаҕа диэри олордоҕум буолуо.

Баай-дуол, ыксыы-алдьыы, дьахтар-талыы диэннэри көрү-нары батыспатаҕым.

Үксүн үрүҥ илгэни үссэнэн, үлэҕэ үлүһүйэн, бул-таан-алтаан аһаан сылдьыбытым.

Аҕам оҕонньор сүбэтинэн сылайан-элэйэн кэллэх-пинэ сойон, сынньанан баран уу иһэрим, аһыырым. Өҥүрүк куйааска от охсон уһатан тахсан баран сы-лаас чэйи истахпына, аҕам тиэрэ түһэн сытыарбат этэ. «Тиэрэ түһүүн, итии чэй быаргын хаарыйыа», —диирэ.

Сүрүн аспыт ымдаан, кымыс, суорат, от үөрэтэ, бутугас, күөрчэх, тар хааһы, көҕөлөн (үүт) хааһы, чохоон, арыы, эт буолаллара.

Билигин өйдөөтөххө Дьэбириэс оҕонньор уһун үйэтин ис кистэлэҥнэрэ наукаҕа олох утарбаттар.

Дьэбириэс мин сарсыарда сырыттахпына өлбүт этэ. Киниэ хоруобун киэ сапсыйан(?) билбэппин. Өлөрө чугаһаабытын билэн, киирэн бэйэтэ да сааппыт буолуон сөп.

Петр ПАРФЕНОВ,
үлэ, сэрии бэтэрана.

МАЛЫШЕВА ЛЮБОВЬ ИВАНОВНА

Атырдьах ыйын 3 күнүгэр уһун ыарахан ыарыыттан инбэлииттэр Чурапчы улууһунааҕы общество-ларын председателэ, инбэлииттэр Бүтүн Россиятааҕы обществоларын бочуоттаах чилиэнэ Малышева Любовь Ивановна 53 саастаах сылдьан бииһиги кэккэбититтэн олох туораата.

Л. И. Малышева 1943 сыл муус устар 15 күнүгэр Чурапчы сэлиэнньэтигэр сулууспалаах кэргэнигэр төрөөбүтэ. 1962 сыллаахха Чурапчы орто оскуолатын бүтэрэн баран биир сыл ити оскуолаҕа пионер баһаатайынан үлэлээбитэ. Онтон 1964 сыллаахха А. К. Малышевка кэргэн тахсыбыта уонна 1964—1965 сс. үөрэх дьылыгар Покровскай орто оскуолатыгар педагогическай кылааһы ситиһиилээхтик үөрэнэн бүтэрбитэ, начаальнай оскуола учууталын идэтин ылбыта уонна 1965 сыл күһүн оччолорго саҥа аһыллыбыт Толой начаальнай оскуолатыгар кууччa тылын учууталынан анаан тахсыбыта. 1968 сылга ыалдьан Новосибирскай куоракка сүрэҕин клапаныгар операция этэргэ аасыта. 1970 сыллаахха Чурапчы аҕыс кылаастаах оскуолатыгар анаммыта. Онтон 1976 сыллаахха дорубуйатын туругунан, ВТЭК быһаарыытынан, иккис группалаах инбэлиит буолбута.

Кэлин инсулиан 4 сыл балыыһаҕа сыппыта. Олохко тардыһыыта, саҥаата күүстээх буолан общественнай үлэҕэ актыыбынайдык кыттыбыта. Бэйэтин баҕатынан туох да төлөбүрэ суох улууска инбэлииттэр обществоларын тэрийиигэ сыралаһан үлэлээбитэ. Инбэлииттэр обществолара тэриллэн, киниэхэ общественнай туһалаах үлэни дьарыктаныыларын ситиһиигэ бэйэтин харыстаммакка үлэлээбитэ, хас да филиаллаах табаарыстыбаны тэрийбиттэрэ. Ити обществоны туруктаахтык үлэлэппитэ. Любовь Ивановна бары күүһүн, кыаҕын биэрэн таһаах күннэригэр диэри үлэлээтэ.

Бииһиги кэккэбититтэн ахсаабат сырдык ыралаах, олоххо күүстээх тардыһыылаах, бэртээхэй үлэһит, ирдэбиллээх салайааччы туораата. Кини туһунан сырдык өйдөбүл бииһиги сүрэхтэрбитигэр мэлдьи тыыннаах буолуо.

Улуус дьаһалтатын социальнай харалтаҕа управлениета.

АТЫЫЛЫЫБЫТ

1996 сыл атырдьах ыйыгар оҥоһуллубут ВАЗ-21213 («Люкс») массыынаны. Телефоммут 21-182.

x x x

6 СТ-132 аккумуляторлары. Сыаната 1 мөл. солк. Чурапчы сал., Ойуунускай уул., 8 балсиһиҥ.

x x x

Үчүгэй туруктаах ВАЗ-21013 автомашинаны. Сыаната кэпсэтиинэн. Наадыйааччылар Дириҥҥэ 26-127 телефоҥҥа эбэтэр Чурапчы сал., Нерюнгринскай уул., 2 №-гэр билсиһиэххитин сөп.

x x x

7х7 иэннээх буруус маһынан тутуллубут дьиэни, гараастаах, хотоннох, буолуустаах. Саппаас чааска анаан ГАЗ-69 автомашинаны, УАЗ саҥа саппаас чаастарын. Сыаналара кэпсэтиинэн. 21-428 телефоҥҥа билсиһиэххитин сөп.

КУОРТАМНЫЫБЫТ

Ититэр систэмалаах, биир хостоох квартираны. Типографияҕа кэлэн билсиһиҥ.

Сибээс кабельнай линияларын харыстааҥ

Тутар тэрилтэлэр салайааччыларын, сири хаһар механизмнары, сир учаастагын бас билээччилэр истиилэригэр

ССРС Министрдэрин Советын 1969 сыл от ыйын 22 күнүнээҕи 567 №-дээх уурааҕынан бигэргэтиллибит «Сибээс линияларын харыстааһын быраабылаларыгар» сөп түбэһиннэрэн, **кабельнай линиялар трассалара «охраннай зона» диэн ааттаналлар.**

Биһиэхэ бөһүөлэк таһыгар киирэр аналлаах оҥуолбаларынан, оттон бөһүөлэк иһинэн ааһар линиялар техническэй документациянан быһаарыллаллар.

ЛТС сүрүтунан көҥүлэ суох уонна кини бэрэстэбиитэллэрин ыҥырбакка эрэ кабельнай линия охраннай зонатыгар сир үлэлэрин ыытыы бобуллар.

Үлэ саҕаланыан иннинэ 3 №-дээх ЛТС бэрэстэбиитэлин кытта бу линия ааһар трассатын чуолкайдааҥ. Кабель трассатыгар ыытыллар үлэлэр илиинэн эрэ оҥоһуллаллар.

Өйдөөҥ: шоссейнай суолларга, совхозтар, предприятиелар хабар сирдэригэр сочуо диринэ суох кабельнай линиялар ыыталлар. Линияларынан 2000-ҥа диэри вольтаах күүрүү бариллар. Ол олоххо куттал.

Кабель линиятын алдьатыы сокуонугар ирдэнэр: «Сэрэтии кииниэкэтин» ылан баран, үлэни быһаччы толорооччу механизатор бэйэтин дьалаҕайыттан алдьаттаҕына; үлэҥ ыыттарар тэрилтэ, совхоз салайааччылара механизатордары «Сэрэтии кииниэкэтэ» суох охраннай зонаҕа аттыгар үлэни ыыттан кабелы алдьаттардахтарына.

Сибээс кабельнай линиятын харыстааһын быраабылаларын тутуһуҥ!

Бары тахсар боппуруостарга маннык аадырыска билсэ сылдьыаххытын сөп: Ытык-Күөл сэл., Амгинскай пер., 5, 3 №-дээх ЛТС. Телефоннар: 21-538, 21-635.

3 №-дээх ЛТС администрацията.

Күндү кыыһым, балтым, эдьиийбит, саҥаспыт

МАЛЫШЕВА Любовь Ивановна

ыарахан ыарыыттан өлбүтүн, дириҥник курутуйан туран, бары аймахтарыгар, чугас дьонугар биллэрэбит.

Ийэтэ, убайа, балтылара, бырaата, кийииттэрэ.

Күндү ийэбит, эбэбит

МАЛЫШЕВА Любовь Ивановна

балаҕан ыйын 2 күнүгэр өлбүтүн, дириҥник курутуйан туран, бары аймахтарбытыгар, чугас дьоммутугар иһитиннэрэбит.

Кыыһа, уола, сиэннэрэ, күтүөтэ.

Күндү балтыбыт, эдьиийбит, инбэлииттэр Бүтүн Россиятааҕы обществоларын бочуоттаах чилиэнэ

МАЛЫШЕВА Любовь Ивановна

өлбүтүнэн ийэтигэр Чичигинарова Мария Афанасьевнаҕа, убайыгар, бырaатыгар, балтыларыгар, кыыһыгар Айтаҕа, уолугар Афоняҕа, сиэннэригэр, күтүөтүгэр Юраҕа Чурапчыттан, Мындаҕаайыттан, Дьокуускайтан, Зырянкаттан аймахтара Неустроевтар, Посельскайдар, Платоновтар, Тимофеевтар, Седалищевтар.

Инбэлииттэр улуустааҕы сэбиэттэрин председателэ Малышева Любовь Ивановна өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

—Ийэтигэр, оҕолоругар, сиэннэригэр, бииргэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгар улуус дьаһалтата уонна Улуус Мунньаҕа.

—Эмиэ киниэргэ инбэлииттэр уонна көрботтөр улуустааҕы обществолара.

—Ийэтигэр Мария Афанасьевнаҕа, оҕолоругар, сиэннэригэр, бииргэ төрөөбүттэригэр Чурапчыттан Чичигинаровтар, Дьяконовтар, Христофоровтар, Мохначевскайдар, Семеновтар.

—Ийэтигэр, оҕолоругар, сиэннэригэр, бииргэ төрөөбүттэригэр Чурапчы сэлиэнньэтин олохтоох дьаһалтата.

—Уолугар Афоня Малышевка бииргэ үөрэммит табаарыстара уонна кинилэр төрөппүттэрэ.

—Бырaатыгар Иван Ивановичка, кийиитигэр Парасковья Михайловна Чичигинаровтарга Алексеевтар, Березкиннар, Поповтар, Мироновтар.

—Кыыһыгар, поликлиника медсестратыгар Айталина Афанасьевна Николаеваҕа дорубуйа харыстабылын управлениета, улуустааҕы кинини балыыһа коллектива, профкома.

—Бырaатыгар, бэйэтин үлэһитигэр Иван Иванович Чичигинаровка «Аартык» табаарыстыба коллектива.

—Балтыгар Ирина Ивановна Чичигинароваҕа «Юбилейнай» маҕаһыын коллектива.

—Ийэтигэр Мария Афанасьевнаҕа, оҕолоругар, сиэннэригэр, бииргэ төрөөбүттэригэр «Эрэл» түмсүү төрөппүттэрэ.

—Ийэтигэр, оҕолоругар, сиэннэригэр, аймахтарыгар «Арчы» үөрэтэр-производственнай комбинат уонна үлэлиэн хаачыайар кинин коллективтара.

—Уолугар Афоня Малышевка Чурапчы орто оскуолата.

—Эдьиийигэр, үөрэх улуустааҕы управлениетын оскуолаҕа киирэн иннинээҕи саастаах оҕолорго отделын начальнигар Мария Ивановна Чичигинароваҕа улуустааҕы үөрэх управлениета, Чурапчы бастакы сүһүөх оскуолатын коллектива.

—Эмиэ киниэхэ улуус кииниҥээҕи оҕо саадтарын коллективтара.

—Убайыгар, бэйэтин үлэһитигэр Виктор Ивановичка уонна урукку үлэһитигэр Иван Иванович Чичигинаровтарга «Чурапчыагростройс» АО коллектива.

—Уолугар Афоняҕа уонна кыыһыгар Чурапчы орто оскуолатыгар бииргэ үөрэммит дьүөгэбитигэр Айталина Афанасьевнаҕа, табаарыстара.

—Оҕолоругар Айтаҕа, Афоняҕа, сиэннэригэр, ийэтигэр чугас ыаллара Хоютановтар, Мохначевскайдар, Новгородовтар, Ивановтар, Потаповтар, Седалищевтар, Чувашовтар, Дягилевтар.

—Ийэтигэр, бииргэ төрөөбүттэригэр, оҕолоругар, сиэннэригэр Дириҥ бөһүөлэгин инбэлииттэрэ.

Күндү уолбут, сиэммит, убайбыт, бырaаппыт, Чурапчы орто оскуолатын VII кылааһын үөрэнээччитэ

ФИЛИППОВ Ваня

хомолтолоохтук өлбүтүн, дириҥник курутуйан туран, бары аймахтарыгар, табаарыстарыгар биллэрэбит.

Эһэтэ, төрөппүттэрэ, бииргэ төрөөбүттэрэ.

Филиппов Ваня хомолтолоохтук өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

—Бииргэ үөрэммит доҕорбутугар, «Кыстык» табаарыстыба үлэһитигэр, аҕатыгар Иван Дмитриевич, ийэтигэр Евдокия Алексеевна Филипповтарга, бииргэ төрөөбүттэригэр Чурапчы орто оскуолатын 1970 сыллааҕы выпускниктара.

—Ийэтигэр, аҕатыгар, чугас дьонугар Чурапчы орто оскуолата.

Ноговицын Роман Юрьевич өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

—Аҕатыгар, урукку үлэһиппитигэр Юрий Игнатьевич Ноговицыҥҥа, ийэтигэр, бииргэ төрөөбүттэригэр эт-үүт комбинатын коллектива.

—Ийэтигэр Евдокия Петровнаҕа, аҕатыгар Юрий Игнатьевичка, бииргэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгар улуус киинин олохтоох дьаһалтата.

—Күндү дьүөгэбитигэр, үөрэнээччибэр Александра Юрьевна Макароваҕа, ийэтигэр Евдокия Петровнаҕа, аҕатыгар Юрий Игнатьевичка, убайыгар Юраҕа, бырaатыгар Петяҕа балта Шура, бииргэ үөрэммит доҕотторо, учуутала М. А. Борисова.

—Бииргэ үөрэнэр табаарыспытыгар Петя Ноговицыҥҥа, төрөппүттэригэр, бииргэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгар Чурапчы орто оскуолатын 8 «А» кылааһын үөрэнээччилэрэ, кылаас салайааччыта, төрөппүттэрэ.

—Ийэтигэр, аҕатыгар, эбэтигэр, балтыгар, бырaатыгар, бары доҕотторугар 1992—1993 үөрэх дьылыгар Чурапчы орто оскуолатын бүтэрбит табаарыстара.

Григорьева Мария Сергеевна өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

—Кыыһыгар, дьүөгэбитигэр Мария Гаврильевна Григорьеваҕа бииргэ үлэлээбит табаарыстара.

—Кыргыттарыгар, сиэннэригэр, күтүөтүгэр Үрэх Күөлүттэн С. С. Артемьев, Семен Артемьев, Сыланнтан Сивцевтэр, Чурапчыттан Пермяковтар, Мындаҕаайыттан Николаевтар, Одьулууҥтан Артемьевтар, Дьокуускайтан Наташа, Сергей.

—Кыргыттарыгар, сиэннэригэр, бары аймахтарыгар Одьулуун нэһилиэгин дьаһалтата, оскуола, 13 №-дээх ПТУ ыаллара.

—Кыргыттарыгар Аграфена Гаврильевнаҕа, Мария Гаврильевнаҕа, сиэннэригэр, күтүөтүгэр Нестер Абрамовка Чурапчыттан Павловтар.

Редактор з. т. С. О. АЛЕКСЕЕВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор — 21-682, отделы — 21-685, общий — 21-566.

Учредители (соучредители) газеты — Редакция, Администрация улуса, Национальная издательско-полиграфическая компания «Сахаполиграфиздат». Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам. Индекс газеты: 54097. Объем—1 усл. п. листа на 4-х страницах.

Автор суругар этиилэр саҥа редакция позициятыгар мэлдьи сөп түбэһэр буолбатах. Суруйа ыҥыллар чаачылар ирдэбиллээхтэригэр эппиэтинэһи автор эрэ бэйэтэ түгэр.

ЗАКАЗ № 104.

Чурапчинская улусная типография Национальной издательско-полиграфической компании «Сахаполиграфиздат», с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а» Подписано в печать 04.09. 17 ч. Тираж 2673.